

18. ROZUMNOŚĆ CZŁOWIEKA

I. PROSPEKT WARTOŚCI

Rozumność to zdolność do tworzenia pojęć, formułowania sądów, rozumowania. Szerzej można określić ją także pod kątem duchowych zdolności człowieka. Człowiek posiada rozwinięte funkcje mózgu, dzięki którym myśli, przeżywa, wyraża swoje uczucia – jest istotą rozumną.

1.1. CEL OGÓLNY

Rozwój intelektualny.

1.2. CEL SZCZEGÓŁOWY

Umiejętność prawidłowego postrzegania rzeczywistości.

1.3. CEL WYCHOWAWCZY

Umiejętność odróżniania dobra od zła.

1.4. PROPONOWANE TEMATY

- Wiara i rozum pozytywnie na siebie oddziałują.
- Na czym polega rozumność człowieka?

1.5. ZADANIA DLA UCZNIA, SAMOWYCHOWANIE

→ NORMY

- Rozumność człowieka objawia się w jego wolności w sposobie myślenia, wartościowania, oceniania wydarzeń, spraw, ludzi, poglądów.
- Rozum pozwala pojąć porządek rzeczy.
- Człowiek ma umiejętność odróżniania dobra od zła.

→ ZASADY

- Badam otaczającą mnie rzeczywistość.
- Staram się przewidywać następstwa moich decyzji.
- Z zaangażowaniem podejmuję pracę nad pogłębianiem swojej wiedzy i umiejętności.

1.6. ZADANIA DLA RODZICÓW

→ NORMY

- Człowiek z natury jest rozumny i wolny.
- Rozumność to właściwa człowiekowi zdolność myślenia, poznawania świata, analizowania i wyciągania wniosków.
- Rozum analizuje i wartościuje, opiera się na faktach.

→ ZASADY

- Wspieram dziecko w rozwijaniu umiejętności i talentów.
- Swoim przykładem wskazuję na hierarchię wartości.
- Pomagam w zdobywaniu wykształcenia.

1.7. ZADANIA DLA SZKOŁY, WYCHOWAWCY

→ NORMY

- Wolność jest zakorzeniona w rozumie i woli. Rozum i wola mają tę samą racjonalną naturę.
- Ludzie nauki i kultury są odpowiedzialni za prawdę.
- Rozum daje możliwość spojrzenia na daną sytuację z innej perspektywy.

→ ZASADY

- Interesuję się rozwojem intelektualnym młodzieży.
- Kształtuję w uczniach nawyk świadomego podejmowania wyborów.
- Wskazuję na uniwersalne wartości ludzkie.

1.8. SPOSÓB REALIZACJI

Nauczyciel organizuje zabawę w kalambury, w której trzy grupy prezentują hasła z kilku dziedzin, np. przedmioty, przysłowia i powiedzenia, postacie, sport. Zabawę kończy dyskusja nad sposobem przedstawiania poszczególnych scenek.

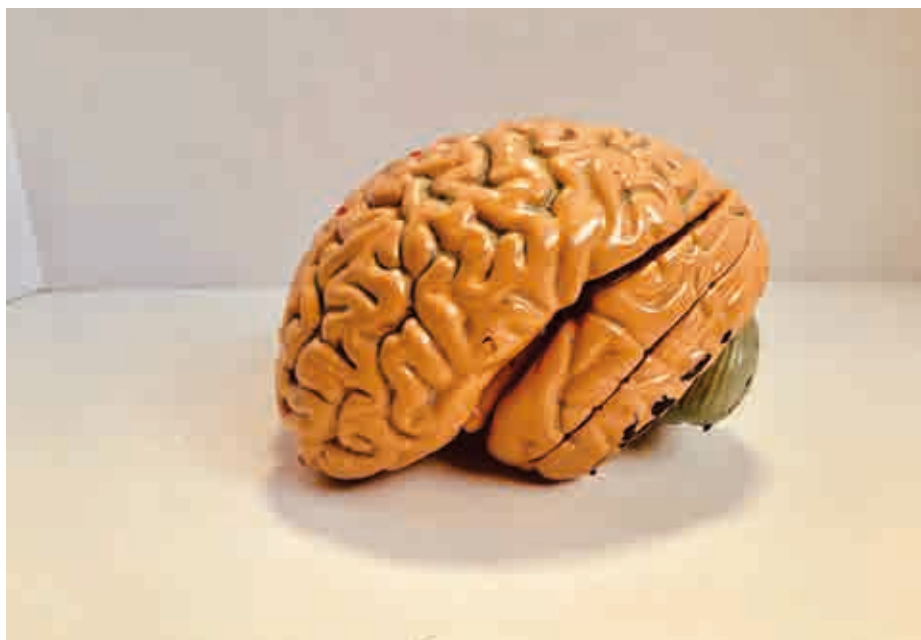
Po zakończeniu gry, w podsumowaniu, warto zwrócić uwagę na odmienność w sposobie prezentowania haseł. Zróżnicowanie to wynika z poziomu wiedzy i indywidualnego bagażu doświadczeń życiowych.

1.9. OSIĄGNIĘCIA, EFEKTY

W dochodzeniu do prawdy uczeń wykorzystuje zarówno swoją pracę, jak i zdobyte nauki. Z szacunkiem odnosi się do naukowców. Ma umiejętność rozróżniania dobra i zła. Młody człowiek potrafi panować nad emocjami za pomocą rozumu. Kształtuje w sobie postawę zgłębiania wiedzy, poznawania świata, wartościowania. Uczeń dba o prawdziwość badań naukowych we własnym środowisku i dostrzega negatywne skutki nieetycznego postępowania w tym zakresie.

1.10. ZAGROŻENIA

W poszukiwaniu prawdy rozum ludzki może napotykać rozmaite trudności. Wynikają one z wpływu zmysłów i wyobraźni, z różnych skłonności oraz nawyków nabytych w okresie dorastania. Niebezpieczne jest popadanie w pychę, zarozumiałość, przekonanie, że jest się lepszym od innych, inteligentniejszym, sprytniejszym zamiast radości i gotowości do dzielenia się własnymi umiejętnościami z innymi.

II. WYBRANA LITERATURA Z KOMENTARZEM

KORDIAN

DOKTOR

Trzy są elementa,
Które składają rozum, trzy wielkie myślątki.
Przez nie wytłumaczona jasno Trójca święta.
Myślątk jedność – urodził wielości liczniki,
Z nieskończoności starszej określność wypływa;
A związek między nimi, myśl, co porównywa,
Jest trzecim elementem, z trzech trójca się składa;
Bez wyobrażeń liczby wnet jedność upada;
Bez określności bytu – nieskończoność niktnie;
Więc jedna równa drugiej jak Ojciec Synowi,
Względność ich dała życie świętemu Duchowi,
A wszystkie trzy idee są trójcą – rozumem.

↑ J. Słowacki, *Kordian*, Wydawnictwo Greg, Kraków 2020, s. 78.

KOMENTARZ

Juliusz Słowacki (1809–1849) w przywołanym fragmencie dramatu *Kordian* zawarł rozważania tytułowego bohatera. Walka pomiędzy uczuciami a rozumem ukazana jest w scenie, gdy bohater leży w szpitalu dla obłąkanych, pojawia się wówczas doktor (szatan pod ludzką postacią). Doktor przyznaje, że był obecny w sypialni cara, gdy Kordian usiłował dokonać zamachu. Próbuje mu udowodnić, że Trójca Święta jest niczym innym, jak tylko odzwierciedleniem rozumu, a Bóg nie tworzy zapaleńców takich, jak Kordian. Główny bohater uważa, że miłość do narodu skłania do poświęceń, a nosiciele wielkiej idei mają błogosławieństwo dane im przez Boga.

III. NAUCZANIE

3.1. SUGESTIE FILOZOFICZNE

Człowiek, jako byt dysponujący władzą umysłową, zdolny jest do myślenia, poznawania, identyfikowania związków i zależności między postrzeganymi rzeczami i zjawiskami oraz formułowania na ich temat sądów.

Według Karola Wojtyły „Wyraz «osoba» został ukuty w tym celu, aby zaznaczyć, iż człowiek nie pozwala się bez reszty sprowadzić do tego, co się mieści w pojęciu «jednostka gatunku», ale ma w sobie coś więcej, jakąś szczególną pełnię i doskonałość bytowania, dla uwydatnienia której trzeba koniecznie

użyć słowa «osoba». Najbliższą i najwłaściwszą tego racją jest fakt, że człowiek posiada rozum, że jest bytem rozumnym, czego nie sposób stwierdzić o żadnym innym bycie widzialnego świata, u żadnego bowiem nie natrafiamy na ślady myślenia pojęciowego. Stąd też poszła owa znana definicja Boecjusza, wedle której osoba to po prostu tyle, co jednostka natury rozumnej (*individua substantia rationalis naturae*). To wyróżnia osobę w całym świecie przedmiotowych bytów, to stanowi o jej odrębności¹.

3.2. SUGESTIE DYDAKTYCZNE I PEDAGOGICZNE

Każdy uczeń ma jakiś potencjał i to, jak go wykorzysta, w dużej mierze zależy od niego samego, ale najpierw od jego rodziców. W domu, w którym rodzice interesują się zgłębianiem wiedzy, nauką, sztuką, zadają pytania, rozmawiają o konsekwencjach swoich zachowań, dzieci są ciekawe świata i w bardziej naturalny sposób przyswajają wiedzę.

3.3. SUGESTIE PSYCHOLOGICZNE

Psychologowie inteligencję człowieka definiują jako zdolność do uczenia się, rozumowania, przyswajania pojęć, operowania abstrakcją. Dzięki naszemu umysłowi umiemy sprawnie zaadaptować się w najbardziej nawet niesprzyjającym środowisku. Współcześnie przejawem inteligencji jest umiejętność przystosowania się do nowych okoliczności i zadań.

IV. NAUCZANIE RELIGIJNE

4.1. TEOLOG

Człowiek jako istota rozumna posiada wyjątkową pozycję wśród wszystkich istot ziemskich. Ma godność, jest świadomym i wolnym podmiotem swoich czynów, odpowiedzialnym za siebie, drugiego człowieka i świat, w którym żyje. Kościół naucza, że Boga można poznać przez Jego dzieła za pomocą rozumu. Rozum nie przeczy wierze, lecz może człowieka do niej doprowadzić. A zatem rozum nie niszczy ani nie zastępuje wiary. Fałszywe jest myślenie w kategoriach „albo wiara, albo rozum”. Jan Paweł II w encyklice *Fides et ratio* rozwiązuje w kilku słowach tę pozorną dychotomię: „Wiara i rozum są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy”².

1 K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2015, s. 24.

2 FR wprowadzenie.

4.2. NAUCZANIE PAPIESKIE

” Stworzyć – to znaczy powołać z nicości do istnienia; a zatem stworzyć to tyle, co obdarować istnieniem. Świat widzialny zostaje stworzony dla człowieka: człowiek zostaje więc obdarowany światem (por. Rdz 1,26.28.29). Równocześnie zaś ten sam człowiek w swoim człowieczeństwie zostaje obdarowany szczególnym „obrazem i podobieństwem” Boga. Oznacza to nie tylko rozumność i wolność jako konstytutywną właściwość natury ludzkiej. Oznacza to zarazem, od samego początku, zdolność obcowania z Bogiem na sposób osobowy jako „ja” i „ty”. Oznacza również zdolność do przymierza, jakie ma ukształtować się wraz ze zbawczym udzielaniem się Boga człowiekowi.

↑ DV 34.

” Gdy młody król Salomon obejmował władzę, mógł poprosić o jedną rzecz. Co by było, gdyby nam, dzisiejszym ustawodawcom, pozwolono o coś poprosić? O co byśmy poprosili? Myślę, że także dziś, w ostatecznym rozrachunku, nie moglibyśmy prosić o nic innego, jak tylko o serce rozumne – o zdolność odróżniania dobra od zła oraz tworzenia w ten sposób prawdziwego prawa i służenia sprawiedliwości i pokojowi.

↑ Benedykt XVI, *Serce rozumne. Refleksje na temat podstaw prawa. Przemówienie w Bundestagu*, 22.09.2011, [online:] https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/niemcy2011_bundestag_22092011.html [dostęp: 31.08.2022].

” W tym wszechświecie, składającym się z otwartych systemów łączących się jedne z drugimi, możemy odkryć niezliczone formy relacji i uczestnictwa. Prowadzi to nas do myślenia również o całym wszechświecie, jako otwartym na transcendencję Boga, w ramach której świat się rozwija. Wiara pozwala nam interpretować znaczenie i tajemnicze piękno tego, co się dzieje. Wolność człowieka może wnieść swój rozumny wkład w pozytywny rozwój, ale może również dodać nowe zło, nowe przyczyny cierpienia i prawdziwego regresu. Prowadzi to do ekscytującej i dramatycznej ludzkiej historii, zdolnej zapoczątkować wyzwolenie, rozwój, zbawienie i miłość albo procesy upadku i wzajemnego zniszczenia.

↑ LS 79.

4.3. PISMO ŚWIĘTE

” Jest droga, co komuś wydaje się słuszna,
lecz są to w końcu drogi śmierci.
Serce i w śmiechu się smuci,
a boleść jest końcem radości.
Niewierne serce syci się swym postępowaniem,

a więcej od niego – człowiek dobry.
 Naiwny ufa każdemu słowu,
 przemyślny rozważa swe kroki.
 Mądry się boi i złego unika,
 głupi się zapala, nabywając pewności.
 Człowiek porywczy popełnia głupstwa,
 człowiek podstępny jest znienawidzony.
 Naiwni nabywają głupoty,
 wiedza koroną przemyślnych.

↑ Prz 14,12-18.

4.4. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

” Bóg stworzył człowieka jako istotę rozumną, dając mu godność osoby obdarzonej możliwością decydowania i panowaniem nad swoimi czynami. „Bóg bowiem zechciał człowieka pozostawić w ręku rady jego, żeby Stworzyciela swego szukał z własnej ochoty i Jego się trzymając, dobrowolnie dochodził do pełnej i błogosławionej doskonałości”³ [...].

↑ KKK 1730.

V. LITERATURA

Bacz J., *Przez rozum do wiary. Fascynująca wędrówka*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2013.

Benedykt XVI, *Serce rozumne. Refleksje na temat podstaw prawa. Przemówienie w Bundestagu*, 22.09.2011, [online:] https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/niemcy2011_bundestag_22092011.html [dostęp: 31.08.2022].

Bukowski P., *Aksjologiczne podstawy rozumienia osoby ludzkiej w filozofii Maksxa Schelera i Józefa Tischnera*, Wydawnictwo Scriptum, Kraków 2020.

Franciszek, *Encyklika Laudato si'*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2015.

Gałkowski S., *Rozwój i odpowiedzialność. Antropologiczne podstawy koncepcji wychowania moralnego*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2003.

Jan Paweł II, *Encyklika Dominum et Vivificantem*, w: tegoż, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2009, s. 253–351.

3 KDK 17.

- Kozielecki J., *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2000.
- Przełęcki M., *O rozumności i dobroci. Propozycje i morały*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2002.
- Rozumność i racjonalność*, red. T. Buksiński, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 1997.
- Słowacki J., *Kordian*, Wydawnictwo Greg, Kraków 2020.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym [Gaudium et spes]*, w: tegoż, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, red. M. Przybył, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań 2002, s. 526–606.
- Swoistość człowieka? Rozumność*, red. G. Bugajak, J. Tomczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2009.
- Wojtyła K., *Miłość i odpowiedzialność*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2015.

